

LENJIN I IZGRADNJA CRVENE ARMIIJE

Od početka revolucionarne delatnosti pa do kraja života Lenjin je bio dosledan u tumačenju i odbrani Marksovog učenja o principima organizacije i odbrane socijalističkog društva. On je smatrao da u proleterskoj državi osnov odbrambene organizacije mora biti naoružana radnička klasa sa ostalim radnim slojevima — što znači naoružani radni narod.

U oktobarskoj revoluciji i neposredno posle nje Lenjin je nastojao da oživotvori Marksovo učenje o odbrani, zalagao se za takav smer razvoja u mladoj Sovjetskoj Republici, kojim će se, po uzoru na Parisku komunu, organizovati celokupan društveni život i u tom okviru oružane snage. Bio je uveren da bi novi tip oružanih snaga ojačao odbrambenu sposobnost zemlje i postao siguran oslonac unutrašnjem razvoju novih socijalističkih društvenih odnosa. Međutim, polazeći od suštine marksizma, Lenjin je shvatio da, u uslovima posle pobede oktobarskog ustanka, nije bilo moguće odmah organizovati novo sovjetsko društvo i njegovu odbranu po uzoru na Komunu. On je shvatio da je za organizaciju novog socijalističkog društva nužno stvoriti minimalne pretpostavke. Jedna od najvažnijih bila je odbrana od kontrarevolucije i strane imperijalističke intervencije.

Teški uslovi u kojima se zemlja našla posle oktobarske revolucije primorala je Lenjina i KP(b) da se privremeno odreknu početnog kursa u izgradnji odbrane na osnovi naoružanja naroda. Uzet je drugi kurs — forsiranje izgradnje »stajalice« Crvene armije, tj. vojno-odbrambene organizacije, po sastavu i funkciji klasne, proleterske, a po obliku i unutrašnjim odnosima relativno zatvorene i strogo hijerarhijski subordinirane klasične vojne organizacije.

Promena kursa u izgradnji odbrane mlade Sovjetske Republike, za Lenjina i KP(b) je bilo pitanje taktike radničke klase, odnosno njene avangarde — Partije, na određenoj etapi razvoja zemlje, karakterističnoj po složenosti unutrašnjih i međunarodnih uslova. Nije se, dakle, radilo o napuštanju programa KP(b) nego o taktici, neposrednim zadacima u njegovoj realizaciji.

Da bismo mogli shvatiti takav kurs u izgradnji »stajace« Crvene armije, za koji se Lenjin najenergičnije zalagao, neophodno je da, bar u najkraćim crtama, ukažemo na unutrašnje i međunarodne društveno-ekonomske i političke uslove u kojima se nalazila Sovjetska Republika. Od tih uslova Lenjin je i polazio u traženju praktičnih rešenja u oblasti odbrane.

Odmah posle pobeđe revolucije zemlja se suočila sa mnogim izuzetno teškim problemima u unutrašnjoj konsolidaciji i u međunarodnom vojno-političkom položaju. Nerazvijena privreda zemlje bila je kroz tri godine rata veoma razorena, iscrpljena i dezorganizovana. Rusija je bila zaostala seljačka zemlja sa oko 77% seoskog pretežno nepismenog stanovništva. Radnička klasa predstavljala je oko 15% stanovništva, pri čemu je znatnim delom bila na relativno niskom kulturnom i političkom nivou.

Od izvanrednog značaja za pobeđu oktobarskog ustanka bila je činjenica da je radnička klasa imala veoma dobro organizovanu i prekaljenu partiju sa obrazovanim i sposobnim rukovodećim kadrovima profesionalnih revolucionara na čelu sa tako izuzetno sposobnom ličnošću naučnika i borca revolucionara kakav je bio Lenjin. Osim ogromne većine radničke klase, Partiju je u revoluciji podržavala i većina siromašnih seljaka.

Međutim, mnogobrojnije srednje seljaštvo bilo je istrgnuto ispod uticaja buržoazije u toku i neposredno posle revolucije i to odlukama i merama sovjetske vlasti radi okončanja rata, kao i odlukama o oduzimanju zemlje od feudalaca i velikoposednika, ali u ogromnoj većini nije prišlo i čvrsto stalo na stranu sovjetske vlasti, nego je bilo kolebljivo. Slično političko držanje imala je i sitna gradska buržoazija. Držanje seljaštva, sitne gradske buržoazije i manjeg, uglavnom najzaostalijeg dela radničke klase, izražavalo se i u političkom grupisanju snaga i nastojanju Lenjina i KP(b) da održe saradnju sa sitnoburžoaskim partijama levih esera i menjševika, čiji je uticaj na ove slojeve bio dosta jak. Ta saradnja kasnije u toku građanskog rata praktično je bila prekinuta izolacijom oportunističkih rukovodstava ovih partija od masa i njihovom izdajom.

Buržoazija je revolucijom bila razvlašćena i politički obezglavljena, ali se zbog izuzetno teških uslova pod kojima je počela da radi sovjetska vlast brzo oporavljala, organizovala i pokretala organizovane kontrarevolucionarne akcije. Pozicije buržoazije bile su relativno jake samim tim što su materijalne, a time socijalne i kulturne, pretpostavke za socijalizam bile skromne, a i zbog toga što je ruska buržoazija bila mnogobrojnim vezama povezana sa buržoazijom drugih, naročito velikih evropskih država, koje su joj u kontrarevolucionarnim naporima pružile snažnu podršku. Imperijalističke države bile su u tome jedinstvene. Već početkom 1918. godine Nemačka je preduzela ofanzivu. U proleće iste godine otpočinje vojna intervencija zapadnih imperijalističkih zemalja, koja široke razmere dobija posle završetka prvog svetskog rata. Osim

toga, kapitalističke države pomagale su obimno kontrarevoluciju materijalnim sredstvima — naročito oružjem i ratnom opremom.

Istovremeno mlada sovjetska vlast imala je značajnu podršku radničke klase kapitalističkih država i to u vidu moralne podrške, neposrednog učešća dobrovoljaca u odbrani sovjetske vlasti i u sprečavanju intervencije svoje buržoazije. Lenjin je ovu pomoć, kao izraz solidarnosti radničke klase, isticao kao izvanredno značajnu, ali sovjetska vlast niotkud nije mogla da dobije značajniju materijalnu pomoć.

Naoružavanje radnika i seljaka, kao masovne revolucionarne armije, nije bilo ostvareno kroz borbu za obaranje buržoazije i uspostavljanje sovjetske vlasti, između ostalog, i zbog toga što takve borbe u širim razmerama nije ni bilo. Naoružani odredi radnika i siromašnih seljaka, sa revolucionarnim jedinicama stare vojske, pomoću kojih je, uz aktivnu podršku širokih masa radnika i seljaka, revolucionarnim nasiljem oborena vlast buržoazije, bili su izrazito malobrojni (u celoj Rusiji oko 150.000 ljudi), nedovoljni čak za odbranu sovjetske vlasti od unutrašnje kontrarevolucije. Milionska (oko 10 miliona) stara ruska armija pretežno se nalazila na frontu. U njoj je dominiralo raspoloženje srednjeg seljaštva za koje je najvažnije bilo da se završi rat i vojnici vrate kućama.

U situaciji opšteg unutrašnjeg vrenja i antiratnog raspoloženja KP(b) i sovjetska vlast uspele su da u staroj armiji razbiju uticaj vojne hijerarhije i sprovedu demokratizaciju (ukinuti su činovi i sve privilegije oficira i generala, ustanovljen je izbor starešinskog kadra, a na čelo jedinica došli su izabrani vojni komiteti i sovjeti, itd.). Zamisao da demokratizovana i reorganizovana stara armija makar privremeno, za kraće vreme, dok se ne stvori nova armija, bude upotrebljena za odbranu Sovjetske Republike od neposredne opasnosti nemačke invazije nije bila ostvarena što je prisudilo sovjetsku vlast da prihvati vrlo nepovoljan Brest-Litovski ugovor. Ipak, bilo je od izvanrednog značaja da je ona bila onespobljena da bude upotrebljena kao oruđe kontrarevolucije i da je mogla biti već prvih meseci 1918. godine organizovano demobilisana.

Reorganizacija naoružanih odreda radnika i siromašnih seljaka, i pokušaj stvaranja dobrovoljačke armije na demokratskim principima, koja je po rečima Lenjina trebalo da bude »oslonac sovjetske vlasti u sadašnjosti i osnova za zamenu stajaće armije svenarodnim naoružanjem u budućnosti«, nisu imali veći uspeh. Naime, dobrovoljačka Crvena armija trebalo je da predstavlja oružanu snagu, sposobnu da brani sovjetsku vlast, da razoruža do kraja buržoaziju i istovremeno da bude osnova na kojoj će se izgrađivati vojna organizacija naoružanog naroda. Drugim rečima, dobrovoljačka Crvena armija trebalo je da predstavlja odbrambenu snagu sovjetske vlasti i istovremeno vojno jezgro za sveopšte naoružanje naroda.

Izgradnja takve armije išla je relativno sporo, dok se problem odbrane zemlje sve više komplikovao zbog jačanja snaga kon-

trarevolucije i otvorene vojne intervencije velikih imperijalističkih zemalja. Brzo narastanje opasnosti zahtevalo je hitne mere na jačanju odbrane, što znači da je sovjetska vlast morala što pre izgraditi brojnu i dobro organizovanu armiju, sposobnu da brani sovjetsku vlast. Međutim, stvaranje brojno velike, moderne i snažne armije nije bilo moguće bez mobilizacije seljaštva, posebno srednjeg seljaštva.

Bez obzira na proces postepenog jačanja uticaja radničke klase, KP(b) i sovjetske vlasti na seljaštvo, ono nije bilo spremno da se dobrovoljno uključi u revolucionarnu, dobrovoljačku Crvenu armiju. Isto tako, izgradnja dobro organizovane i obučene armije, sposobne za izvođenje složenih vojnih operacija, uz upotrebu moderne i složene ratne tehnike, nije bilo moguće bez stručno sposobnih vojnih kadrova. Međutim, radnička klasa nije imala takvih kadrova, a na brzinu ih nije bilo moguće stvoriti. Da bi se odbranila sovjetska vlast, morala se hitno izgraditi masovna armija. To je značilo snagom i autoritetom nove vlasti mobilisati seljaštvo i stručnjake stare vojske u Crvenu armiju. To je bila jedina alternativa koja je nudila izgled na uspeh u odbrani revolucije.

KURS ZA IZGRADNJU „STAJAĆE“ CRVENE ARMIJE

Demokratski oblici vojnog organizovanja, stvoreni u revoluciji i produženi u dobrovoljačkoj Crvenoj armiji, nisu imali realno tle u klasnim i socijalnim strukturama društva, pa su morali biti zamenjeni klasičnim i u klasnim društvima isprobanim oblicima. Umesto da je prerastala u masovnu armiju naoružanog naroda, dobrovoljačka Crvena armija prerasla je u masovnu armiju klasičnog stajaćeg tipa. Svest o nužnosti takve evolucije sazrevala je kod Lenjina i KP(b) u procesu izgradnje dobrovoljačke Crvene armije. U vezi s tim, Lenjin je kasnije na VIII kongresu KP(b) marta 1919. godine govorio: »Pitanje izgradnje Crvene armije bilo je potpuno novo, ono se uopšte nije postavljalo čak ni teoretski. Nekada je Marks govorio da je zasluga pariskih komunara u tome što su sprovodili u život odluke koje nisu pozajmljivali iz nekakvih nerealnih doktrina, nego koje je diktirala stvarna neophodnost. Te Marksove reči bile su donekle zajedljive zato što su u komuni preovladavale dve struje blankisti i prudonisti, a obe struje postupale su suprotno onome čemu ih je učila doktrina. A mi smo postupali u skladu sa onim čemu nas je učio marksizam. U isto vreme politička aktivnost Centralnog komiteta u konkretnim slučajevima određivala se u celini apsolutnim zahtevima neodložne nasušne potrebe. Išli smo od eksperimenta do eksperimenta, pokušali smo da stvorimo dobrovoljačku armiju, idući pipajući, napipavajući, probajući kakvim se putem u datoj situaciji može rešiti zadatak. A zadatak se postavljao jasno. Bez oružane odbrane socijalističke revolucije nismo mogli da postojimo. Kako će klasa koja je do sada igrala ulogu stoke, kako će sebi stvoriti svoje starešine, kako će da reši zadatke usklađivanja entuzijazma, novog revolucionar-

nog stvaralaštva sa korištenjem onih naslaga buržoaske nauke i tehnike militarizma u njihovim najlošijim oblicima, bez kojih ona neće moći da ovlada savremenom tehnikom i savremenim načinom vođenja rata?»¹

Iz navedenih Lenjinovih citata vidimo:

prvo, da se problem izgradnje socijalističke armije po klasičnom sistemu stajaće armije ranije u revolucionarnom radničkom pokretu nije čak ni teoretski razmatrao.

drugo, da je Lenjin stvaralački prišao izgradnji armije za odbranu, rukovodeći se datim uslovima i neophodnošću koju je nametala situacija u odbrani mlade Sovjetske Republike,

treće, da se zadatak odbrane revolucije u datim uslovima mogao rešiti jedino usklađivanjem entuzijazma i stvaralaštva ugnjetenih sa korištenjem »buržoaske nauke i tehnike militarizma«.

Na zatvorenoj sednici istog kongresa, na kojoj je kritikovao stavove vojne opozicije, koja se suprotstavljala izgradnji Crvene armije po sistemu klasične, stajaće armije i u vezi s tim naročito jak otpor davala korišćenju vojnih stručnjaka stare armije, Lenjin je pored ostalog rekao: »Kada vi predlažete teze koje su u celosti usmerene protiv vojnih stručnjaka, vi narušavate čitavu opštepartijsku taktiku. Ako vi pišete takve stvari i na početku kažete da mi imamo posla sa srednjim seljacima — vi želite da imate posla ne sa srednjim seljacima, već želite da skrećete vodu na mlin esera i menjševika... Naravno politika idejnog delovanja je potrebna, ali ona ne može da bude dovoljna, jer proleterski deo armije nije veliki. Tu je potrebna gvozdена disciplina. Ali ako vi budete govorili da je to samodržavlje spahijskog reda i protestovali protiv pozdravljanja pretpostavljenih starešina, vi nećete imati armiju u kojoj će se boriti srednji seljak. Bez gvozdene discipline, bez discipline koju između ostalog ostvaruje proletarijat nad srednjim seljaštvom ništa se ne može uraditi.«²

Iz ovih i prethodnih misli Lenjina jasno se vidi da se radi o prihvatanju jedino mogućeg sistema vojne organizacije koji obezbeđuje učešće masa srednjeg seljaštva u odbrani socijalističke revolucije. U tom sistemu ostvaruje se gvozdена disciplina, ali nju sada ostvaruje proletarijat i mora da je ostvaruje, jer se u armiju mobilišu seljačke relativno zaostale i nedovoljno politički aktivirane mase, bez kojih se »ništa ne može uraditi«. Drugačiji sistem nije moguć, jer proleterski deo armije je mali, zbog čega samo idejno delovanje ne može biti dovoljno, odnosi moraju počivati i na prinudi i pozdravljanje vojnih starešina uobičajeno u klasnim armijama mora biti prihvaćeno. Taj sistem, dakle, počiva, kako je to u rezoluciji VIII kongresa KP(b) istaknuto, na prisilnoj mobilizaciji i »zbijanju« mobilisanih u kasarne, kako bi se što brže ovladalo »savremenom tehnikom i savremenim načinom vođenja rata«. Premda je armijski mehanizam po obliku organizacije i po unutra-

¹ Lenjin: *Vojna dela*, str. 375—376.

² KPSS i izgradnja oružanih snaga, Moskva 1959. godine, prevod, str. 120.

anjim odnosima sličan buržoasko-militarističkom, proletarijat u njega unosi klasnu sadržinu, revolucionarno stvaralaštvo i entuzijazam, idejno delovanje i prosvjećivanje, u njemu izgrađuje svoje vojne kadrove, itd.

U postojećim uslovima, u kojima se našla mlada Sovjetska Republika, nije bilo moguće »bez prinudnog zbijanja u kasarne« seljaka na osnovu opšte vojne obaveze, stvoriti savremen visoko-organizovan vojni mehanizam sposoban za odbranu. Za izgradnju takvog vojnog mehanizma, kao osnove za odbranu Sovjetske Republike, morala je biti iskorišćena sila centralizovane državne vlasti. Naravno, samom prinudom državne vlasti, mase seljaka ne bi bilo moguće mobilisati i primorati da se bore za sovjetsku vlast. Merama sovjetske vlasti, a isto tako i ponašanjem kontrarevolucije, seljaci su sve više uviđali da je borba za odbranu sovjetske vlasti u njihovom sopstvenom interesu, pri čemu je, u tom pogledu, političko propagandni rad u zemlji uopšte, i u armiji napose, bio od velikog značaja. Lenjin je upravo isticao značaj činjenice što su radnici »računali kako da iskoriste državnu vlast i kako da naprave od svakog koraka izvor propagande i obrazovanja, kako da naprave od te Crvene armije, u kojoj je većina seljaka, oruđa za prosvjećivanje seljaštva, kako da naprave Crvenu armiju oruđem za korišćenje buržoaskih specijalista«.³

Prema tome, Sovjetska Republika nije mogla bez sistema klasične stajaće armije, koji je, počev od proleća 1918. godine, stalno izgrađivan. Niz mera sovjetske vlasti još u toku, a osobito pri kraju izgradnje dobrovoljačke Crvene armije, značile su, u stvari, određene pripreme za prelazak na izgradnju masovne Crvene armije (postepeno su primani oficiri stare vojske, ojačali su centralni vojni organi i njihove nadležnosti, itd.).

Od juna 1918. god. izgradnja Crvene armije, na već pomenutim principima, postaje jedan od najvažnijih zadataka KP(b), sovjetske vlasti i svih drugih društvenih i društveno-političkih organizacija. Političko-pravnu osnovu za tu izgradnju dao je V svet-ski kongres Sovjeta, održan početkom jula 1918. godine, koji je doneo odluku o stvaranju regularne Crvene armije sa »gvozdenom disciplinom«, na osnovu opšte vojne obaveze, uz korišćenje znanja i iskustva vojnih stručnjaka stare armije.

VOJNI KOMESARI I PARTIJSKO-POLITIČKI ORGANI

Novinu u organizacionoj strukturi armije u odnosu na buržoaske armije predstavljaju institucije vojnih komesara i poseban vid političkog i idejnog rukovođenja i vaspitanja od KP(č) preko partijskih organizacija i partijsko-političkih organa koji su stvoreni u svim jedinicama i ustanovama od ranga čete naviše.

Institucija vojnih komesara pojavila se još za vreme buržoasko-demokratske revolucije. Posle te revolucije, naročito uoči oktobarskog ustanka, KP(b) je upućivala svoje istaknute članove kao

³ Lenjin: *Vojna dela*, str. 444.

komesare u jedinice stare armije, koji su, oslanjajući se na rad komunističkih ili partijskih organizacija, razbijali uticaj stare vojne hijerarhije i podstrekavali prelazak jedinica stare vojske na stranu sovjetske vlasti. U jedinicama Crvene garde, a u početku i u jedinicama dobrovoljačke Crvene armije, vojnih komesara nije bilo. Članovi vojnih komiteta i vojnih sovjeta, koji su se nalazili na čelu jedinica, vršili su i komesarske funkcije. Vojni komesari obrazovani su otpočetka samo pri lokalnim sovjeticima kao njihovi izvršni organi za vojna pitanja. Institucija vojnih komesara uvedena je u jedinice dobrovoljačke armije aprila 1918. godine, naredbom Sovjeta narodnih komesara sa Lenjinom na čelu. U njoj je, pored ostalog, stajalo da je »vojni komesar neposredni politički organ sovjetske vlasti u armiji«, i da »njegov položaj ima izuzetan značaj«, »komesari se određuju iz redova besprekornih revolucionara koji su sposobni da u najtežim prilikama ostanu ovaploćenje revolucionarne dužnosti«.⁴

U vezi sa prelaskom na oblik »stajace« armije, nova uredba o vojnim komesarima, od juna 1918. godine, naročito je istakla ulogu vojnih komesara u kontroli rada vojnih stručnjaka stare vojske, masovno mobilisanih i postavljenih na razne dužnosti, uključujući i komande. Zvanično komesari su bili predstavnici nove sovjetske vlasti, ali istovremeno sve više su istupali i kao predstavnici KP(b), ukoliko je ona više delovala sa pozicija vlasti. Za svoj rad komesari su odgovarali komesaru i partijsko-političkom organu u višem štabu, odnosno vojnom sovjetu (u armijama, frontovima i vojnim okruzima). U rukovođenju su bili ravnopravni komandantima, ali sa znatno većim ovlašćenjima u kadrovskoj politici i regulisanju odnosa sa organima sovjetske vlasti i društvenim organizacijama. U vojnostručnom odlučivanju prava komandanata bila su prioritarna.

Uvođenje institucije komesara u jedinicama do komande armije uspostavljen je dualizam u rukovođenju, dok su armijama i frontovima rukovodili vojni sovjeti kao kolektivna tela. Treba reći da je Lenjin dualizam u rukovođenju smatrao privremenim rešenjem vezanim, uglavnom, za postavljanje oficira stare vojske na razne dužnosti u armiji i za socijalni i obrazovni sastav armije. Jednostarešinstvo u rukovođenju isticao je kao princip kome treba ići i čija realizacija zavisi od promena u socijalno-političkom sastavu komandnog kadra. Lenjin nije principijelno bio ni protiv kolektivnog rukovođenja. Naprotiv smatrao ga je socijalističkim principom, ali je isticao da kolektivno rukovođenje zahteva veliko iskustvo, visoku kulturu rada i lične odgovornosti, bez čega ono, naročito u armiji, može da nanese velike štete.

Političko-partijski organi, tj. organi KP(b), bili su u partijskom pogledu vertikalno povezani. Istovremeno oni su bili i vojni organi u komandama potčinjenim vojnim komesarima. Zadaci ovih organa bili su organizaciono-partijski, političko-ideološki i kul-

⁴ Citirano prema: *KPSS i izgradnja oružanih snaga, Moskva 1959. godine, str. 76* — naš prevod.

turno-prosvetni rad u jedinicama i vođenje kadrovske politike za partijsko-politički kadar. Lenjin i KP(b) su pridavali izuzetno veliki značaj političko-ideološkom i kulturno-prosvetnom radu, čiji su organizatori i nosioci bili ovi organi. Značaj ovog rada posebno je istican zbog potrebe da se nepismene mase seljaka u armiji (90⁰/₀ armijskog sastava bili su seljaci — pretežno nepismeni) kulturno uzdižu i vaspitavaju u duhu ideologije radničke klase.

Partijske organizacije (osnovne organizacije ili ćelije) obrazovane su u svim jedinicama i ustanovama armije i bile su neposredno vezane za političko-partijske organe, po čijim direktivama su radile.

Partijskom organizacijom armije, koja je bila relativno samostalna, neposredno je rukovodio CK KP(b) preko političke uprave u Revolucionarnom vojnom sovjetu. Valja napomenuti da su izgradnja armije i rad partijske organizacije bili u centru pažnje Lenjina i svih kongresa KP(b), održanih u toku građanskog rata, pri čemu su posebno razmatrana na zatvorenim sednicama vojnih delegata na kongresima.

Rukovodstvo KP(b), Sa Lenjinom na čelu, neprekidno računa na to da se povećavanjem brojnog stanja armije povećava i broj članova Partije. Radi toga Partija je više puta mobilisala svoje članove u industrijskim centrima i upućivala ih u armiju, naročito u jedinice na najvažnije frontove za odlučujuće operacije. Istovremeno, prijemom u Partiju najhrabrijih boraca — radnika i seljaka, organizacije u armiji takođe su brinule o obnavljanju i povećanju partijskog članstva. Tako je u armiji 1918. godine bilo oko 30.000, 1919. godine oko 200.000, a 1920. godine oko 300.000 članova Partije. U isto vreme, armija je narasla od oko 500.000 sredinom 1918. na preko 5 miliona u 1920. godini.⁵

Partijsko, idejno i političko rukovođenje u armiji u velikoj meri je doprinosilo da se i u uslovima datog armijskog sistema održava povezanost armije sa radnim masama i društvom, i da se u progresivnom smislu modificiraju i razvijaju unutrašnji odnosi. Lenjin je posebno isticao potrebu da se kasarne što više približe vojno-političkoj školi.

Partijsko-politički organi, partijske organizacije i vojni komesari predstavljali su branu od osamostaljivanja armije i pojavu bonapartizma i to ne samo zbog brojnog starešinskog sastava iz oficirskog kadra stare vojske, nego i zbog toga što su takve tendencije imanentne svakoj stajaćoj armiji, naročito kada u njoj preovlađuje relativno zaostali seljački vojnički sastav.

Crvena armija je uz podršku naroda i brigu KP(b) i Lenjina brzo pokazala svoje borbene kvalitete. Zahvaljujući prvenstveno Crvenoj armiji, snage intervencije i kontrarevolucije bile su razbijene. A te snage nisu bile male. U proleće 1919. godine, na primer, imperijalističke sile i domaća kontrarevolucija raspolagale su sa preko milion dobro opremljenih i uvežbanih vojnika.

⁵ Podaci iz velike sovjetske enciklopedije, posebni tom za SSSR, str. 219, Moskva 1960. godine.

Lenjin je u izgradnji Crvene armije morao da savladava otpore u radničkoj klasi, odnosno u samoj KP(b). Naime, u Partiji se u vezi sa izgradnjom armije stvorila tzv. vojna opozicija. Ona se suprotstavljala izgradnji »stajalice« armije, posebno kritikujući primanje oficira stare armije, uspostavljanje odnosa između starešina i vojnika i discipline kao u buržoaskoj vojsci, i ukidanje izbora starešina. Borba oko ovih i sličnih pitanja dolazila je do izražaja manje-više na svim partijskim kongresima u toku građanskog rata. Većina na čelu sa Lenjinom energično se zalagala za izgrađivanje modela regularne »stajalice« Crvene armije, ističući kao bitan element armije njen klasni karakter i kritikujući vojnu opoziciju što formu suprotstavlja suštini. Lenjin i većina u Partiji nisu, na primer, u principu negirali izbornu načelo i dobrovoljnu svesnu disciplinu. Naprotiv, smatrali su da će ovi i drugi slični principi izgradnje socijalističke vojne organizacije biti realizovani, ali samo postepeno u skladu sa razvojem i jačanjem socijalizma, socijalističkih odnosa i narastanjem svesti naroda. Za tadašnje uslove stavovi vojne opozicije bili su nerealni i objektivno štetni u odbrani zemlje.

Lenjin je smatrao da je u tim uslovima obezbeđenje klasnog karaktera armije jedno od osnovnih pitanja vojne izgradnje, a oblik organizacije i unutrašnji odnosi (način potčinjavanja i disciplina) moraju odgovarati konkretnim materijalnim, socijalnim, kulturnim i drugim uslovima kako bi armija bila što sposobnija i efikasnija u izvršavanju zadataka odbrane.⁶

»Stajalca« Crvena armija predstavljala je u građanskom ratu osnovnu snagu u odbrambenom sistemu zemlje. Međutim, ona nije bila i jedini oblik vojno-odbrambene organizacije zemlje. Vojno-odbrambena organizacija obuhvatila je i druge forme neposrednog naoružavanja radnika i seljaka, kao što su, na primer, brojni parzanski odredi, radničke jedinice, specijalne jedinice za unutrašnji red i bezbednost i sl.

Prema tome, pod rukovodstvom Lenjina i uz njegovo lično zalaganje u toku građanskog rata u mladoj Sovjetskoj Republici izgrađena je Crvena armija kao strogo centralizovana državna organizacija, koja je po klasnom sastavu i funkciji predstavljala sredstvo odbrane diktature proletarijata.

⁶ Tako je u odluci V kongresa Sovjeta od juna 1918. godine istaknuto da se „počasno pravo odbrane revolucije s oružjem u ruci daje samo trudbenicima, a netrudbeničkim elementima se poveravaju druge vojne dužnosti“. Ova odredba ušla je i u prvi sovjetski ustav, donesen 1918. godine. Izuzetak je napravljen u odnosu na oficire i ostale stručnjake stare vojske, jer se bez njih nije moglo. Starešinski kadar stare vojske masovno je mobilisan i korišćen za sve dužnosti u Crvenoj armiji. Od septembra 1918. godine do marta 1919. godine mobilisano je preko 35.000 bivših oficira i oko 21.000 sanitetskih i veterinarskih radnika. Istovremeno su ulagani veliki napor u bržem uzdizanju vojnih kadrova od radnika i seljaka, radi čega je izgrađen širok sistem vojnih škola i kurseva. Već 1918. vojne škole i kurseve završilo je 1.700, a 1919. godine, 11.500 crvenoarmejskih — radnika i seljaka, da bi krajem građanskog rata 1921. godine 2/3 vojnih starešina u Crvenoj armiji po socijalnom poreklu bili radnici i seljaci.

Institucijom komesara, partijsko-političkih organa i partijskih organizacija, u armiji je obezbeđena rukovodeća politička i idejna uloga Partije radničke klase i približavanja kasarni vojno-političkim školama. Zahvaljujući ovim organima bilo je moguće u armiji iskoristiti znanje stručnjaka stare vojske, između ostalog, i radi uzdizanja novih vojnih kadrova iz redova radnika i seljaka.

Stvoreni model armije bio je samo jedan od osnovnih sastavnih elemenata tadašnjeg državnog i političkog sistema. Naime, izgradnjom pomenutog sistema armije izražavalo se pomeranje u orijentaciji izgradnje celokupnog društveno-političkog sistema u Sovjetskoj Republici. U radu sovjeta ojačali su uloga izvršnih i upravo-administrativnih organa i vertikalni, subordinirajući odnosi između njih na račun horizontalne povezanosti i odgovornosti sovjetskim deputatskim skupštinama. Praktično su prestali da egzistiraju oblici neposredne radničke demokratije — neposredna radnička kontrola u privredi, radničko samoupravljanje preko radničkih komiteta, radnih sovjeta i sl. U metodu rada Partije, uz idejni uticaj snagom i ličnim primerom članova, povećan značaj dobila je neposredna funkcija vlasti. U unutrašnjim partijskim odnosima demokratski centralizam znatno je zamenjen povećanjem vlasti izvršnih partijskih organa, naročito partijskih sekretara i to na osnovi hijerarhijskih odnosa i vojne subordinacije.

Lenjin je shvatao da u uslovima seljačke Rusije, kada je, pored ostalog, relativno malobrojan deo modernog proletarijata morao da preuzme neposredno partijske, državne i vojne funkcije, drugačija rešenja, radi obezbeđenja opstanka sovjetske vlasti, nisu bila moguća. Tek začeti oblici neposredne demokratije u privredi i društvu u toku građanskog rata izgubili su već inače slabu socijalnu osnovu za svoju egzistenciju i razvoj.

Od interesa za izgradnju Crvene armije za vreme građanskog rata važno je pomenuti i odnos prema nacionalnom pitanju. Lenjin je bio dosledan pobornik marksističkog tretiranja nacionalnog pitanja. On se u toku cele svoje revolucionarne aktivnosti odlučno borio za slobodan razvitak, za samoopredeljenje sve do otcepljenja svake nacije. Te Lenjinove ideje došle su do izražaja i u vojnoj organizaciji.

Odmah posle oktobarskog ustanka oružane snage obrazovale su se neposredno u okviru organizacije sovjeta lokalnih, oblasnih i nacionalnih. Od početka građanskog rata većina nacija našla se pod okupacijom snaga kontrarevolucije i strane intervencije, koji su u borbi za sovjetsku vlast stvarali svoje nacionalne vojne organizacije. Nacionalne jedinice naroda u Rusiji ušle su pri prelasku na »stajaću« Crvenu armiju u njen sastav. Isti slučaj je bio i sa nacionalnim organizacijama onih nacija koje su se u toku građanskog rata oslobodile i stvarno, iako ne i formalno, ujedinile sa ruskom Sovjetskom Republikom, npr. vojne snage Ukrajine, Belorusije i pribaltičkih zemalja posle kapitulacije Nemačke krajem 1918. godine,

Tek je posle građanskog rata 1922. godine došlo do formalno-pravnog (a za neke nacije i stvarnog) ujedinjenja svih nacija iz sastava bivše Rusije u zajedničku federativnu državu.

U građanskom ratu Lenjin je insistirao na jedinstvenom, centralizovanom sistemu komandovanja i snabdevanja svim snagama Crvene armije, vodeći pri tom računa o nacionalnim osobenostima naroda. On je neprekidno vodio računa o uzdizanju vojnih kadrova iz svih nacija, o tome da jedinice Crvene armije, u oblastima razmeštaja i dejstva, vode računa o nacionalnim osobenostima ljudi, o jeziku kojim komuniciraju sa narodom i sl.

Dosledno obezbeđenje nacionalne individualnosti i ravnopravnosti svih naroda i narodnosti Lenjin je povezivao sa sistemom vojne organizacije i odnosima u njoj. On je, naime, bio svestan činjenice da se zbog potrebe da u teškim uslovima građanskog rata Crvena armija bude »stajaća«, strogo centralizovana organizacija, ne može u vojnoj izgradnji potpuno obezbediti nacionalna individualnost i ravnopravnost, nego da će to biti moguće i neophodno ostvariti izgradnjom milicijske armije naoružanog naroda.

SISTEM STAJAĆE ARMIJE NUŽAN SAMO U POČETNOJ ETAPI RAZVOJA SOCIJALIZMA

Iako je »stajaća« Crvena armija uspešno izvršila zadatke, koji su se pred nju postavljali, »protivnik« tog oblika vojne organizacije u socijalističkom društvu nije bila samo vojna opozicija već i Lenjin i KP(b). Ali za razliku od vojne opozicije, koja je bila protiv takve armije uopšte, tj. bez obzira na konkretne uslove, Lenjin je smatrao da je, u izuzetno teškim uslovima kakvi su bili u Rusiji, »stajaća« Crvena armija bila jedino rešenje, da bi se razoružala buržoazija i stvorili preduslovi za naoružanje radnog naroda i na toj osnovi izgradila nova socijalistička vojno-odbrambena organizacija. Lenjin naime, nije smatrao izgrađeni model Crvene armije principijelnim i trajnim rešenjem, koje bi odgovaralo suštini socijalizma, već prelaznim i privremenim. Lenjin je, kao i Marks, smatrao vojnu organizaciju naoružanog naroda jednim vojnim oblikom koji odgovara karakteru socijalizma. On je verovao da će izgradnja novog tipa socijalističke armije naoružanog naroda, u skladu sa izgradnjom celokupnog društvenog sistema na visoko razvijenijoj materijalnoj, socijalnoj i kulturnoj osnovi, stvoriti nesalomljivu odbranu Sovjetskoj Republici, jer će nova armija, koju će činiti naoružani narod, biti nepobediva.

Takva perspektiva izgradnje vojne organizacije isticana je u rezolucijama svih kongresa KP(b) u građanskom ratu, odnosno za života Lenjina. Na IX kongresu KP(b) početkom 1920. godine, kada je izgledalo da se građanski rat približava završetku, a međunarodni vojno-politički položaj zemlje stabilizuje, Lenjin je predložio da se postepeno preorijentiše celokupna vojna izgradnja u pravcu prelaska »stajaće« Crvene armije na milicijsku vojnu organizaciju.

Perspektiva naoružavanja naroda veoma jasno je izražena i u prvom sovjetskom ustavu, donesenom 1918. i na VIII kongresu KP(b) početkom 1919. godine.

Zbog poznatih teških uslova u kojima se, neposredno po završetku građanskog rata, našla Sovjetska Republika, naročito zbog složenosti unutrašnje situacije i oštih konflikata (Kronštatska pobuna, radnički štrajkovi, seljačke pobune i sl.) X kongres je jače istakao opreznost u prelasku na milicijsku vojnu organizaciju. Kongres je doneo zaključak da u bližoj perspektivi Crvena armija ostane kao osnovna odbrambena snaga Sovjetske Republike i da se na milicijske oblike prelazi postepeno, u skladu sa poboljšanjem unutrašnje i međunarodne situacije, s tim da se prelaz ostvaruje najpre u industrijski najrazvijenijim rejonima, gde je pretežno proleterski sastav stanovništva. Ovaj, kao i prethodni kongres insistirao je na tome da reorganizacija armije i prelaz na miliciju ne smeju slabiti odbrambenu sposobnost republike.

Pripreme za postepenu preorijentaciju počele su neposredno posle građanskog rata, a realizacija mera u tom pravcu otpočela je u značajnijoj meri 1923. godine. Ta orijentacija egzistirala je do polovine tridesetih godina, tj. još desetak godina posle Lenjina.

Lenjin se u izgradnji vojno-odbrambene organizacije, tek stvorene Sovjetske Republike, rukovodio onom suštinskom stranom marksizma, po kojoj »marksizam nije dopuna nego rukovodstvo za akciju«. Sa izvanrednim smislom za realizam, on je, u relativno zaostaloj zemlji, u izuzetno teškim unutrašnjim i međunarodnim uslovima, umeo da shvati i odredi jedino moguće oblike društvenopolitičke organizacije države i njene odbrane. On se zalagao za izgradnju »stajaće« Crvene armije, shvatajući da se, u konkretnim uslovima, u kojima se, kako je svima isticao, »socijalizam još nije bio ni rodio« sovjetska vlast ne može drugačije odbraniti. Ali istovremeno, dosledan Marksovom učenju, verovao je i na to ukazivao, da će se socijalističko društvo razviti i osposobiti za odbranu izgrađujući odbrambene snage na novim socijalističkim principima. On je, naime, ukazivao da će odbrana, zasnovana na naoružanom radnom narodu, u kojoj će »svaki građanin biti vojnik, a svaki vojnik građanin«, biti nesalomljiva.

Lenjinov stvaralački marksistički metod u izgradnji vojno-odbrambene organizacije bio je od izvanrednog značaja kao iskustvo našoj Partiji i drugu Titu u izgradnji revolucionarne vojne organizacije u NOR-u i u izgradnji odbrane u posleratnom periodu.

Izgradnja opštenarodne odbrane, na osnovi naoružanja naroda u SFRJ, znači realizaciju ideja Marksa, Engelsa i Lenjina o odbrani socijalističkog društva, ideja koje je Lenjin do kraja života zastupao i branio, uprkos činjenici što su ga teške prilike primorale da privremeno odgodi njihovo ostvarivanje.

Pukovnik
Savo POPOVIĆ